

ES PILIEČIŲ, TURINČIŲ NUOLATINIO GYVENTOJO STATUSĄ JUNGTINĖJE KARALYSTĖJE, TEISĖ GYVENTI KARTU SU ŠEIMOS NARIAIS PO „BREXIT“

Monika Bučinskaitė, Deivydas Nikartas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

4-o kurso privatinės teisės: civilinės ir verslo teisės studijų šakos studentė ir

4-o kurso tarptautinės ir Europos Sąjungos studijų šakos studentas

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: m.bucinskaitee@gmail.com; dnikartas@gmail.com

Mokslinio straipsnio akademinė kuratorė doktorantė Eglė Kurelaitytė

El. paštas: egle.kurelaityte@tf.vu.lt

Straipsnyje pateikiama ES piliečių, kurie turi nuolatinio gyventojų statusą Jungtinėje Karalystėje, teisės gyventi kartu su šeimos nariais po „Brexit“ teisinio reglamentavimo analizė. Mokslinio darbo eigoje atitinkamai išnagrinėjama pradžios ir dabartinės „Brexit“ procedūros atvejo analizė bei vienos iš keturių pamatinių ES laisvių ištakos ir taikymas Jungtinės Karalystės atžvilgiu – laisvo asmenų judėjimo laisvės.

The article analyses the legal regulation of EU citizens who reside in the United Kingdom rights to live with their family members after Brexit. The research work examines, as appropriate, the analysis of the opening and current situation of the Brexit procedure, and the origins and application of one of the four fundamental freedoms of the EU in relation to the United Kingdom - the free movement of persons.

Įvadas

2016 m. birželio 23 d. Jungtinės Karalystės piliečiai balsavo už išstojimą iš Europos Sąjungos (toliau – ES). Balsavimas įvyko po intensyvių derybų dėl susitarimo, kuris sustiprintų Jungtinės Karalystės specialųjį statusą ES. Kitą dieną, tuometinis Europos Vadovų Tarybos Pirmininkas Donaldas Tuskas pranešė spaudai apie referendumo rezultatus – 51.9 % visų rinkėjų prabalsavo už išstojimą iš ES¹. Šalies ateitį

¹ Results and turnout at the EU referendum [interaktyvus, žiūrėta: 2020 01 31]. Prieiga per internetą: <<http://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/pastelections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>>.

nulėmė daugiau nei milijono Jungtinės Karalystės rinkėjų balsų persvara. Šis politinis žemės drebėjimas iki šiol kelia tam tikrų neaiškumų dėl Jungtinės Karalystės ateities ir tolimų santykių su ES skirtingais reguliavimo sričių klausimais. Dėl šios priežasties, pagrindiniu Jungtinės Karalystės motyvu dėl siekio išstoti iš ES, pripažįstamas noras sumažinti imigraciją, t. y. apriboti laisvo asmenų judėjimo režimą. Mokslinio darbo autoriai nagrinės „Brexit“ procedūrą iš šios perspektyvos. Tad šio darbo pagrindinis tikslas yra pateikti laisvo asmenų judėjimo režimo teisinio reglamentavimo, kiek tai susiję su ES piliečių, turinčių nuolatinio gyventojų statusą kitoje ES valstybėje narėje, teise gyventi kartu su šeimos nariais, apžvalgą ir įvertinti įgyvendinimo perspektyvas ir galimus iššūkius asmenims, įsikūrusiems Jungtinėje Karalystėje, po „Brexit“. Šio darbo objektas – laisvo asmenų judėjimo režimo teisinis reguliavimas ir su tuo susiję klausimai dėl teisės gyventi kartu su šeimos nariais po Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES.

Darbo aktualumą lemia minėtasis 2016 m. įvykęs referendumas dėl Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES. Oficialiame pareiškime spaudai, dėl Jungtinės Karalystės referendumo rezultatų, Pirmininkas Donaldas Tuskas pabrėžė, kad „nėra jokių galimybių numatyti visų šio įvykio politinių padarinių, ypač Jungtinei Karalystei. [...] Noriu visus užtikrinti, kad esame pasirengę ir šiam neigiamam scenarijui. [...] Taip pat norėčiau jus patikinti, kad teisinio vakuumo nebus“.² Su šia mintimi, beveik kas antras straipsnis spaudoje buvo susietas su „Brexit“ procedūros eiga. Kai kurios lankomiausios naujienų svetainės net sukūrė atskirą skiltį – „Brexit“, kurioje buvo viešinamos politikų nuomonės šiuo atžvilgiu, rašomi straipsniai ir pan. Kaip jau buvo minėta, šis politinis žemės drebėjimas ir jo išraiška ES sukėlė didelį susidomėjimą visame pasaulyje, o savo ruožtu ES privalėjo sukurti teisinį aiškumą apie procedūros eigą visiems ES piliečiams, kurių teisės gali būti paveiktos dabar arba ateityje. Tačiau tiek spaudoje, tiek moksliniuose straipsniuose ir kituose šaltiniuose jaučiamas aiškumo stygius apie tolimesnio elgesio modelio pasirinkimą ES piliečių, turinčių nuolatinio gyventojų statusą Jungtinėje Karalystėje, teisei likti gyventi kartu su šeimos nariais po „Brexit“ bei teisinio reglamentavimo perspektyvas.

Mokslinio darbo tikslui pasiekti taikomi aprašomasis, lyginamasis, analizės tyrimo ir sintezės metodai. Aprašomasis metodas taikomas pateikiant tarptautinėje, ES ir nacionalinėje teisėje esantį reguliavimą laisvo asmenų judėjimo režimo klausimu. Lyginamuoju metodu lyginamas prieš tai vyravęs laisvo asmenų judėjimo režimo reglamentavimas pagal ES teisę ir kokie galimi pokyčiai laukia, remiantis mokslininkų, politikų ir kitų asmenų prognozėmis. Analizės tyrimo metodu vertinamos laisvo asmenų judėjimo režimo perspektyvos teisės likti gyventi Jungtinėje Karalystėje kartu su šeimos

² Pirmininko Donaldo Tusko pareiškimas spaudai dėl JK referendumo rezultatų [interaktyvus, žiūrėta: 2020 01 31]. Prieiga per internetą: <<https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2016/06/24/tusk-statement-uk-referendum>>.

nariais atžvilgiu ir kiti, su šeimos nariams taikomomis socialinėmis garantijomis susiję klausimai.

Darbo originalumą lemia tai, kad „Brexit“ procedūra vis dar nepasibaigusi ir dėl to nėra atliktos jokios išsamios laisvo asmenų judėjimo režimo iššūkių bei perspektyvų analizės iš Jungtinės Karalystės perspektyvos. Šio darbo autoriai daugiausiai dėmesio skiria asmens, turinčio teisę užsiimti profesine veikla Jungtinėje Karalystėje pagal ES teisės garantuojamą laisvo asmenų judėjimo režimo laisvę, šeimos nariams (siaurąja prasme), taip pat kasdieninėms aktualijoms „Brexit“ procedūros atžvilgiu dėl žmogaus teisių (plačiąja prasme). Pagrindiniai darbe naudoti šaltiniai yra Susitarimas dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos ir Europos Žmogaus Teisių Konvencija. Taip pat pasitelkiama Lietuvos ir užsienio teisės mokslininkų darbai: Gedimino Vitkaus „Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas“ ir Catherine Barnard „Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės“.

1. „Brexit“ ištakos

2016 m. viduryje Jungtinė Karalystė priėmė sprendimą inicijuoti referendumą dėl išstojimo iš ES. Referendumui įvykus bei paskelbus jo rezultatus daugelį nustebino ne tik dalyvavusių asmenų didžiulis skaičius, tačiau ir skirtumas tarp balsavusių „už“ ir „prieš“. Dėl šios priežasties, autorių nuomone, svarbu apžvelgti „Brexit“ procedūros pradžią ir šiandienos aktualijas. Taip pat ir priežastis, kodėl Jungtinės Karalystės piliečiai balsavo už išstojimą. Mokslinio darbo kontekste yra taip pat svarbu išanalizuoti vieną iš pamatinių ES laisvių – laisvą asmenų judėjimo – kokią įtaką padarė jos inkorporavimas į Bendrijos teisę ir jos taikymas iki šių dienų bei kokią poveikį ši laisvė padarė Jungtinės Karalystės priimtam sprendimui išstoti iš ES.

1.1. „Brexit“ pradžia ir šiandieninė situacija

Jungtinėje Karalystėje diskusijos dėl klausimo – pasilikti, ar išstoti iš ES, prasidėjo jau nuo 2004 m., kai įstojo į Bendriją daugelis naujų valstybių. Klausimas iškilo todėl, kad daugelis imigrantų, iš naujai įstojusių į Bendriją valstybių, pasirinko pagrindinę kryptį imigracijai – Jungtinę Karalystę. Didžiausia problema pasilikti ES, Jungtinės Karalystės visuomenė bei valdžia matė tai, kad Bendrija užtikrina laisvą asmenų judėjimą ES piliečiams. Laisvas judėjimas Jungtinės Karalystės visuomenės nuomone, darė didžiulę įtaką jų valstybės socialinei sistemai ir šiuo atveju jie manė, jog tai yra blogoji šio medalio pusė. Vienintelis įmanomas kelias Jungtinei Karalystei pasirodė tai, kad reikia inicijuoti referendumą dėl klausimo – ar išstoti, ar pasilikti ES³.

³ Naujienų portalas „Bloomberg“ [Interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 12]. Prieiga per internetą: <<https://www.bloomberg.com/quicktake/will-uk-leave-eu>>.

Pirmasis žingsnis dėl išstojimo buvo žengtas, kuomet Jungtinė Karalystė paskelbė, kad dėl anksčiau minėto klausimo bus rengiamas referendumas. 2016 m. birželio 23 d. įvykus referendumui, balsų pasiskirstymas nustebino daugumą. Rezultatai už ar prieš skyrėsi daugiau nei vieno milijono piliečių balsų persvara, atitinkamai už balsavo 51,9 % ir prieš 48,1 % Jungtinės Karalystės piliečių⁴. Referendumo paskelbti rezultatai suteikė teisę pranešti ES, jog Jungtinė Karalystė siekia išstoti iš Bendrijos. Taigi 2017 m. kovo 29 d. Jungtinė Karalystė pranešė Europos Vadovų Tarybai apie savo ketinimą išstoti iš ES ir taip oficialiai pradėjo Europos Sąjungos sutarties 50 straipsnyje numatytą procedūrą.⁵

Šiuo metu „Brexit“ procedūra jau yra įpusėjusi, antrajame etape – pereinamajame laikotarpyje. Siekiant susidaryti aiškesnį vaizdą dėl „Brexit“ procedūros, reikia peržvelgti visus tris etapus, po kurių bus galutinai pasibaigusi ši procedūra. Visų pirma – pirmasis etapas – derybos dėl sutarties sudarymo tarp ES ir Jungtinės Karalystės ir jos pasirašymas. Pirmajame etape buvo jaučiamas stiprus pasipriešinimas iš Jungtinės Karalystės valdžios organų dėl sutarties teksto – jos nuostatų. Dėl išstojimo sutarties įvyko net keturi balsavimai Jungtinės Karalystės Parlamente, ir tik ketvirtąjį balsavimo metu buvo priimta, dabar jau galiojanti, išstojimo sutartis. Antrasis etapas prasidėjo pasirašius sutartį ir jai pradėjus galioti – šiuo metu abi šalys yra pereinamajame laikotarpyje per kurį vyksta derybos dėl laisvosios prekybos sutarties sąlygų ir sutarties sudarymo. Galiausiai trečiasis etapas bus įgyvendintas, kai bus sudaryta nauja laisvos prekybos sutartis tarp ES ir Jungtinės Karalystės.

Mokslinio darbo autoriai, formaliai paminėdami oficialiai paskelbtas išstojimo iš ES priežastis, taip pat laiko būtina aplinkybe išnagrinėti Jungtinės Karalystės piliečių požiūrį į šią procedūrą. Kadangi, kaip jau buvo minėta, referendumo rezultatų skirtumas yra mažiau nei 2 % (tiksliau 1,9 %).

1.2. Jungtinės Karalystės požiūris į „Brexit“

Norint suprasti „Brexit“ sukeltą šurmulį, reikia išanalizuoti priežastis, dėl kurių Jungtinės Karalystės piliečiai nusprendė referendume balsuoti už išėjimą iš ES. Beveik kas antras naujienų portalas skelbė tris populiariausias šio reiškinio priežastis Jungtinės Karalystės piliečių akimis: imigrantai, požiūris į ES bendrai vykdomą veiklą bei jos atstovus ir išsilavinimas.⁶ Nevyrtaisybinė organizacija „Hope Not Hate“ 2019 m. sausio

⁴ Centre of European Reform, oficialus puslapis. [Interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 12]. Prieiga per internetą: <<https://www.cer.eu/brexit-timeline>>.

⁵ EUR-Lex tinklalapis [Interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 24]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/content/news/Brexit-UK-withdrawal-from-the-eu.html?locale=lt>>.

⁶ Kaip pavyzdžiui, naujienų portalas Lietuvoje „Alfa“ [interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 03]. Prieiga per internetą: <<https://www.alfa.lt/straipsnis/50337739/gilumines-brexit-priezastys-be-darbo-liko-daug-melynuju-apykaktiu>>.

mėn. paskelbtoje tyrimo ataskaitoje⁷ paminėjo jau ankstesnėje ataskaitoje atskleistas tokio pasidalijimo prielaidas ir kas vis dėlto lėmė tokį šalies gyventojų elgesį. Didžiausias dėmesys buvo skirtas labiausiai paplitusiai priežastiai – imigracijai. Tačiau, kad ir kaip bebūtų keista, remiantis šiuo tyrimu, 60% Jungtinės Karalystės piliečių įvardija imigraciją, kaip teigiamą reiškinį šalies ekonomikai, todėl kyla klausimas kas nulėmė likusių 40% piliečių neigiamą nuomonę apie svetimšalius (?). Pasak minėtosios organizacijos vadovo, nepasitenkinimas svetimšaliais tapo pamatine visų besiskundžiančių asmenų problema šiuolaikinėje Karalystėje, nes jų nuomone, svetimšaliai „atima“ jų darbo vietas ir jie praranda piliečių privilegijas. Galima išvelgti tos procentinės dalies neišprusimą dėl darbo jėgos ekonominės naudos valstybei, kadangi likusioje procentinėje dalyje, kuriems imigracija nesukelia neigiamų asociacijų bei į ją žvelgia pozityviai, aiškiai matyti išsilavinimo įtaka, žmonės gyvena finansiškai geriau ir yra labiau atviresni konkurencijai bei iššūkiams. Tačiau būtent kriterijus dėl imigrantų tapo vienu iš pagrindinių veiksnių, kodėl Jungtinė Karalystė norėjo atsisakyti laisvo asmenų judėjimo režimo laisvės. Kita vertus, Jungtinė Karalystė buvo suinteresuota pasilikti kaip ES paslaugų ir kapitalo judėjimo dalyvė. Tai ir tapo viena iš priežasčių, kodėl Jungtinė Karalystė išreiškė norą atsiskirti nuo ES, kuri nesutiko panaikinti vienos iš keturių pamatinių ES laisvių. Dėl to kyla klausimas – kas laukia ES piliečių, sėkmingai dirbančių, gyvenančių su šeimomis ir įgijusių nuolatinio gyventojų statusą Jungtinėje Karalystėje po pereinamojo laikotarpio?

2018 m. Jungtinės Karalystės Vyriausybės paskelbtame politikos formavimo dokumente yra paminėtas galimas mobilumo reguliavimas (angl. framework of mobility) ateityje po „Brexit“.⁸ Dokumente tvirtinama, kad iki pereinamojo laikotarpio pabaigos, laisvas asmenų judėjimas, įskaitant asmenų, įgijusių nuolatinę gyvenamąją vietą Jungtinėje Karalystėje, teises, nebus paveiktas. Ateityje Jungtinės Karalystės Vyriausybė ir Parlamentas nustatys taikytinas vidaus imigracijos taisykles, nes jai pasitraukus iš Europos Sąjungos, laisvas asmenų judėjimas nebus taikytinas.

Kadangi, mokslinio tiriamojo darbo tikslu ir objektu yra numatytas laisvas asmenų judėjimo režimo reglamentavimas, mokslinio darbo autorių nuomone, yra tikslinga išnagrinėti šios ES pagrindinės laisvės užuomazgas, jos ilgametį poveikį nuo pat Europos Bendrijos įkūrimo pradžios iki šių dienų. Tuo pagrindu toliau bus nagrinėjama šios laisvės įtaka Jungtinės Karalystės politikai ir galimi iššūkiai ją panaikinus.

⁷ Nevyriausybines organizacijos „Hope not Hate“ 2019 metų sausio mėn. ataskaita „Deepening Divides: How to Resolve the Brexit Deadlock“ [interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.hopenothate.org.uk/wp-content/uploads/2019/01/HnH-brex-it-report-2019-01-v4-1.pdf>>.

⁸ GOVERNEMENT, U. K. The future relationship between the United Kingdom and the European Union. *Policy Paper*, 2018, 5. [interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 03]. Prieiga per internetą: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/786626/The_Future_Relationship_between_the_United_Kingdom_and_the_European_Union_120319.pdf>.

1.3. Laisvo asmenų judėjimo režimo užuomazgos

Asmenų teisė laisvai judėti tarp valstybių yra išskirtinis bendrosios rinkos bruožas. Darbo jėgos ir kapitalo laisvas judėjimas sudaro sąlygas efektyvumo atžvilgiu optimaliai paskirstyti išteklius.⁹ Ekonominis darbo jėgos judėjimas sudaro prielaidą, kad panaikinus kliūtis laisvam darbo jėgos judėjimui darbuotojai migruos į valstybes, kur yra darbo jėgos stygius, arba kur yra siūlomi didesni atlyginimai. Šio siekio pagrindu, valstybės narės steigdamos Europos Bendriją ir tuo siekdamos sustiprinti ekonominę sritį, įsteigti muitų sąjungą ir bendrąją rinką 1957 m. pasirašė Europos ekonominės bendrijos steigimo ir Euratomo sutartis (toliau – **Romos sutartis**). Romos sutartyje buvo nustatytas įpareigojimas valstybėms narėms panaikinti kliūtis laisvam prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimui. Tačiau šį siekį numatančių nuostatų įgyvendinimas buvo sudėtingesnis nei buvo tikėtasi. Apskritai, pradinėse Romos sutarties materialinėse nuostatose nebuvo numatyta bendra visų žmonių judėjimo teisė. Asmeniui, siekiančiam naudotis šia teise, buvo keliamas reikalavimas būti valstybės narės piliečiu, tačiau pilietybės klausimas buvo reglamentuojamas išimtinai Bendrijos valstybių narių. Todėl, XX a. septintajame dešimtmetyje ir aštuntojo dešimtmečio pradžioje ES priėmė antrinės teisės aktus ir vykdė įvairias programas, padėsiančias įveikti kliūtis.¹⁰ Kaip pavyzdžiui, vieningos rinkos programoje buvo numatytos tam tikros priemonės, šalinančios kliūtis laisvam darbo jėgos judėjimui, kadangi iki 1991 m. pabaigos Taryba sutiko panaikinti tik fizines kliūtis, kaip muitinių formalumą, popierizmą ir patikrinimus prie valstybių narių sienų.¹¹ Taip pat, buvo vykdoma studentų mobilumą skatinanti „Socrates“ programa. Vėliau jau buvo sutarta dėl abipusio aukštojo mokslo diplomų pripažinimo, bet dar nebuvo sukurta mokyklų, akademijų ir universitetų sertifikavimo ar akreditavimo sistema. Šiek tiek pasistūmėjo į priekį bendra su darbo santykiais susijusi socialinių garantijų sistema.¹²

Pasibaigus pereinamajam laikotarpiui ir programų vykdymui, Bendrijoje turėjo būti užtikrinta darbuotojų judėjimo laisvė ir panaikinta bet kokio pobūdžio diskriminacija dėl pilietybės, kai tai yra susiję su darbu, atlyginimu ir kitomis darbo bei įdarbinimo sąlygomis. 1990 m. Bendrijoje buvo priimtoms trys specialios direktyvos, kurių pagrindu buvo suteikta bendra teisė judėti ir apsigyventi iš darbo rinkos pasitraukusiems asmenims, studentams bei tiems asmenims, kurie gali save išlaikyti.¹³

⁹ VITKUS, Gediminas: Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. Leidykla „Eugrimas“, 1999 m., Vilnius.

¹⁰ BARNARD, Catherine: Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės. Leidykla „Eugrimas“, 2006 m., Vilnius.

¹¹ HIX, Simon: Europos Sąjungos politinė sistema. Leidykla „Eugrimas“, 2006 m., Vilnius.

¹² VITKUS, Gediminas: Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas, leidykla „Eugrimas“, 1999 m., Vilnius.

¹³ Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos: 90/364/EEB (OJ 1990 L 180/26), 90/365/EEB (OJ 1990 L 180/28) ir 90/366/EEB (OJ 1990 L 180/30).

Asmenų pasienio kontrolės panaikinimas kertant ES vidaus sienas yra pagrindinis elementas ES laisvių, saugumo ir teisingumo srityje, susietas su ES piliečių statusu. Bendrijos narės įgyvendindamos laisvo judėjimo režimo laisvę turėjo akcentuoti ekonomines paskatas ir jų realizavimo sąlygas, kadangi skirtingų valstybių teisinių darbo santykių reglamentavimas yra ganėtinai skirtingas, dėl to optimizavimo procese iški- lo dar didesni iššūkiai. Kaip pavyzdžiui, socialinių garantijų sistemos stoka asmenims siekiantiems vykti dirbti į užsienį kartu su savo šeimos nariais. Todėl, 1992 m. Mastro- chto sutarties pagrindu kiekvienam valstybės narės piliečiui buvo suteiktas „Sąjungos piliečio“ statusas, apimantis teisės ir pareigas¹⁴. Šia sutartimi yra žymimas „naujas etapas dar glaudesnės sąjungos tarp Europos tautų kūrimo procese“.¹⁵ Nuo šios su- tarties įsigaliojimo ES piliečiai galėjo naudotis bendra ir savarankiška teise laisvai judėti ir apsigyventi ES valstybių narių teritorijose, laikydamiesi sutartyje numatytų pareigų.

Kaip matyti, Bendrijos siekis sukurti glaudesnę ryšį tarp visų Europos tautų yra sėk- mingai įgyvendintas žvelgiant į šią dieną turimą situaciją. Tačiau ekonomikai, politikai ir kitoms svarbios kasdieniniame gyvenime sritims klestint keičiasi ES valstybių narių interesai. Dėl šios priežasties, ES valstybės narės turėdamos garantuojamą teisę, ky- lančią iš ES Sutarties, pasitraukti iš Bendrijos laisvai ir nevaržomai ja naudojasi. Tam, kad įgyvendinti ES valstybės narės pasitraukimą ne tik Bendrijai naudingiausiu būdu, tačiau ir siekiant apsaugoti pasitraukiančios valstybės narės bei ES piliečių interesus šalyje vykdo derybas. Šiuo pagrindu, mokslinio darbo autoriai, pasitelkdami šią dieną pasiekiamais aktualiaisiais šaltiniais išnagrinės jau sutartas sąlygas dėl ES piliečių, turinčių nuolatinio gyventojų statusą Jungtinėje Karalystėje, tolimesnių ir po „Brexit“ įsigaliojančių teisių apimties bei pateiks išsamią pokyčių analizę.

2. Teisė gyventi su šeimos nariais ir ESTT jurisdikcijos klausimas

Susitarime dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš ES būtent, dėl teisės gyventi kartu su šeimos nariais vadovaujamosi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija (toliau – **Konvencija**) bei 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (toliau – **2004/38/ EB Direktyva**). Anksčiau minėtų regioninių dokumentų nagrinėjimas bei vadovavi- masis jais sudarant susitarimą tarp Jungtinės Karalystės ir ES padarė didelį postūmį

¹⁴ Europos Sąjungos sutartis OL 1992 C 191. [interaktyvus, žiūrėta: 2019 12 01]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>>.

¹⁵ Penki dalykai, kuriuos turite žinoti apie Mastrochto sutartį. [interaktyvus, žiūrėta: 2020 03 01]. Prieiga per internetą: <https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/25_years_maastricht.lt.html>.

į tokį sutarties teksto sudarymą, koks jis ir yra dabar. Susitarimas pradėjo galioti nuo 2020 m. vasario 1 d.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) užduotį dėl bylų susijusių su Jungtine Karalyste išsprendimo bus galima įvykdyti tik per tam tikrą ribojamą terminą. Šioje dalyje bus apžvelgiama kokiais klausimais ir terminais bus nagrinėjamos bylos bei Teisingumo Teismo ar Bendrojo Teismo sprendimų privalomumas ir vykdytinumas.

2.1. Teisė gyventi su šeimos nariais: regioninis ir ES teisinis reglamentavimas

1953 m. rugsėjo 3 d. įsigaliojo Konvencija, prie kurios viena iš pirmųjų prisijungė Jungtinė Karalystė. Pažymėtina, kad mokslinio darbo nagrinėjimo pagrindas plačiaja prasme yra žmogaus teisės, todėl šios Konvencijos 8 straipsnis yra vienas svarbiausių nagrinėjimo atžvilgiu. Pagrindinė mintis šio straipsnio, kuris yra mokslinio darbo nagrinėjimo ramstis, nustato, jog kiekvienas turi teisę būti gerbiamas ir kad būtų gerbiamas jo kaip asmens asmeninis bei jo šeimos privatus gyvenimas¹⁶. Taip pat ESTT yra ne kartą pabrėžęs, jog pagarba šeimos gyvenimui, kaip tai numatyta EŽTK 8 straipsnyje, yra fundamentalus principas, kuris turi būti gerbiamas ir užtikrinamas. Atitinkamai nagrinėjant Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES poveikį žmogaus teisėms (plačiaja prasme) būtina išnagrinėti šio straipsnio taikymą nagrinėjamų subjektų atžvilgiu. Ši analizė suteiks pagrindą teisių apimties pokyčių analizei reprezentuoti kitose mokslinio darbo dalyse.

Pabrėžtina, kad Konvencija padarė didžiulę įtaką tarantis, vedant derybas dėl susitarimo dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš ES ir Europos atominės energijos bendrijos (toliau – **Susitarimas**) sudarymo. Šio Susitarimo tarp ES ir Jungtinės Karalystės preambulėje nustatyta, jog abi šalys pripažįsta, kad būtina suteikti abipusę ES piliečių ir Jungtinės Karalystės piliečių, taip pat jų šeimos narių, kurie iki šio Susitarimo nustatytos dienos naudojo teisę laisvai judėti, apsaugą ir užtikrinti, kad jų teisės pagal šį Susitarimą būtų galimos įgyvendinti ir grindžiamos nediskriminavimo principu¹⁷. Vien iš preambulėje pripažįstamų teisių šeimos nariams, galima numatyti, jog šeimos nariai turėtų turėti tokias pačias teises po Jungtinės Karalystės išstojimo kaip vis dar turėjo ir neįsigaliojus minėtam susitarimui. Nagrinėjamas Susitarimas pagal nurodytą terminą įsigaliojo 2020 m. sausio 31 d., kai Didžioji Britanija ir Šiaurės Airijos Karalystė išstojo iš ES.

¹⁶ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-987.

¹⁷ Susitarimas dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos 2019/C 384 I/01. [interaktyvus, žiūrėta: 2019 12 01]. Prieiga per internetą: <<https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/bed3357b-051b-11ea-8c1f-01aa75ed71a1>>.

Šeimos nariu vadovaujantis 2004/38/EB Direktyvos 2 straipsnio 2 dalimi laikomas:

- a) Sutuoktinis;
- b) Partneris, su kuriuo ES pilietis sudarė registruotą partnerystę, remiantis valstybės narės teisės aktais, jei priimančioji valstybė narė traktuoja registruotą partnerystę kaip lygiavertę santuokai ir laikantis atitinkamuose priimančiosios valstybės narės teisės aktuose nustatytų reikalavimų;
- c) Piliečio ir sutuoktinio ar partnerio pagal b punkto apibrėžimą tiesioginiai palikuonys, kuriems nesukakę 21 metų amžiaus, arba išlaikytiniai;
- d) Piliečio ir sutuoktinio ar partnerio pagal b punkto apibrėžimą išlaikomi tiesioginiai giminaičiai esantys aukščiau pagal giminystės liniją¹⁸.

Nagrinėjant tik šiuos, anksčiau minėtus keturis punktus, galima pamatyti, jog čia yra paprasčiausias apibrėžimas, kas yra šeimos nariai pagal kiekvienos valstybės narės nacionalinę teisę.

Vis dėlto, jeigu šeimos nariai, kurie nepatenka į 2004/38/EB Direktyvos 2 straipsnio 2 dalies apibrėžimą, vadovaujantis 2004/38/EB Direktyvos 3 straipsnio 2 dalimi taip pat gali būti apibrėžiami kaip:

- a) Bet kokie kiti šeimos nariai, neatsižvelgiant į jų pilietybę, nepatenkantiems į 2 straipsnio 2 dalies apibrėžimą, kurie savo išvykimo šalyje yra išlaikomi ar veda bendrą namų ūkį su pirminę gyvenimo šalyje teisę turinčiu ES piliečiu arba dėl rimtų sveikatos priežasčių jiems būtinai reikia asmeninės Sąjungos piliečio priežiūros;
- b) Partneriams, su kuriais ES pilietis palaiko ilgalaikius santykius, jei jie tinkamai patvirtinami¹⁹.

Šiais apibrėžimais kas yra šeimos nariai vadovaujami ir Susitarimo 9 ir 10 straipsniuose. Reikia atsižvelgti būtinai į subjektinę taikymo sritį, nurodytą Susitarimo 10 straipsnyje, joje nurodyti asmenys, kuriems taikomas bus šis Susitarimas po Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Bendrijos. Jungtinės Karalystės arba ES piliečiai įtraukti į šio Susitarimo reguliavimą:

1. Šio straipsnio 1 dalis taikoma nedarant poveikio Susitarimo III antraštinei daliai, kurioje reguliuojamas socialinės apsaugos sistemų koordinavimas:
 - a) ES piliečiai, kurie iki pereinamojo laikotarpio pabaigos pagal ES teisę naudojami teise gyventi Jungtinėje Karalystėje ir po to laikotarpio pabaigos toliau ten gyvena;
 - b) Jungtinės Karalystės piliečiai, kurie iki pereinamojo laikotarpio pabaigos pagal ES teisę naudojami teise gyventi valstybėje narėje ir po to laikotarpio pabaigos toliau ten gyvena;

¹⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva 2004/38/EB dėl Europos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 (OL 2004 L 158). [interaktyvus, žiūrėta: 2019 11 20]. Prieiga per internetą: <<https://europa.eu/!XU38VK>>.

¹⁹ *Ibid.*

- c) ES piliečiai, kurie iki pereinamojo laikotarpio pabaigos pagal ES teisę naudojami savo, kaip pasienio darbuotojų, teisėmis Jungtinėje Karalystėje ir po to laikotarpio pabaigos toliau jomis naudojami;
- d) Jungtinės Karalystės piliečiai, kurie iki pereinamojo laikotarpio pabaigos pagal ES teisę naudojami savo, kaip pasienio darbuotojų, teisėmis vienoje ar keliose valstybėse narėse ir po to laikotarpio pabaigos jomis naudojami;
- e) A-D punktuose nurodytų asmenų šeimos nariams, jei jie atitinka vieną iš šių sąlygų:
- i) iki pereinamojo laikotarpio pabaigos pagal ES teisę gyveno priimančiojoje valstybėje ir po to laikotarpio pabaigos toliau ten gyvena;
 - ii) iki pereinamojo laikotarpio pabaigos jie buvo tiesiogiai susiję su kuriuo nors iš A-D punktuose nurodytų asmenų ir gyveno už priimančiosios valstybės ribų – su sąlyga, kad prašymo leisti gyventi šalyje pagal šią dalį, siekiant atvykti pas kurį nors iš šios dalies A-D punktuose nurodytų asmenų, pateikimo momentu jie atitinka 2004/38/EB Direktyvos 2 straipsnio 2 dalies išdėstytas sąlygas;
 - iii) po pereinamojo laikotarpio pabaigos jie gimė A-D punktuose nurodytiems asmenims arba buvo jų teisėtai įsivaikinti priimančiojoje valstybėje arba už jos ribų ir prašymo leisti gyventi šalyje pagal šią dalį, siekiant atvykti pas kurį nors iš dalies A-D punktuose nurodytų asmenų, pateikimo momentu jie atitinka 2004/38/EB Direktyvos 2 straipsnio 2 dalies c punkte išdėstytas sąlygas ir vieną iš šių sąlygų:
 - abu tėvai yra A-D punktuose nurodyti asmenys;
 - vienas iš tėvų yra vienas iš A-D punktuose nurodytų asmenų, o kitas priimančiosios valstybės pilietis, arba
 - vienas iš tėvų yra vienas iš A-D punktuose nurodytų asmenų ir turi išimtinės arba bendros vaiko globos teises pagal taikytinas valstybės narės arba Jungtinės Karalystės šeimos teisės normas, įskaitant taikytinas tarptautinės privatinės teisės normas, pagal kurias valstybėje narėje arba Jungtinėje Karalystėje pripažįstamos pagal trečiosios šalies teisę nustatytos globos teisės, visų pirma kiek tai susiję su vaiko interesų apsauga, ir nedarant poveikio įprastam tokių taikytinų tarptautinės privatinės teisės normų veikimui.
- f) Šeimos nariams, kurie iki pereinamojo laikotarpio pabaigos gyveno priimančiojoje valstybėje pagal Direktyvos 2004/38/EB 12 ir 13 straipsnius, 16 straipsnio 2 dalį bei 17 ir 18 straipsnius ir po to laikotarpio pabaigos toliau ten gyvena²⁰.

²⁰ Susitarimas dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos 2019/C 384 I/01. [interaktyvus, žiūrėta: 2019 12 01]. Prieiga per internetą: <<https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/bed3357b-051b-11ea-8c1f-01aa75ed71a1>>.

2004/38/EB Direktyvos 12 straipsnyje nustatyta teisė gyventi valstybėje narėje mirus arba išvykus Europos Sąjungos piliečiui. 1 dalyje numatoma, jog anksčiau minėti atvejai, kai mirus arba išvykus piliečiui – tai neturi įtakos šeimos narių (turinčių tos šalies pilietybę) teisei gyventi valstybėje narėje. Taip pat, šio straipsnio 2 dalyje numatoma ir šeimos narių teisė gyventi šalyje, kai tie šeimos nariai gyvena valstybėje narėje bent vienerius metus ir kurie nėra tos šalies piliečiai – ir tada nėra daroma įtaka šią teisę jiems prarasti. Kiti atvejai nurodyti direktyvos 13 straipsnyje – skyrybos, santuokos anuliavimas ar registruotos partnerystės nutraukimas. Jei šeimos nariai yra valstybės narės piliečiai – tokios pačios sąlygos kaip ir mirus, ar išvykus Sąjungos piliečiui, bet vis dėlto jei taip nėra, tai turi būti atitinkamos sąlygos, jog neprarastų šios teisės. Sąlygos yra alternatyvios:

- iki skyrybų, santuokos panaikinimo ar registruotos partnerystės nutraukimo proceso pradžios santuoka ar registruota partnerystė truko ne trumpiau kaip trejus metus, įskaitant vienerius metus priimančiojoje valstybėje narėje;
- sutuoktinių arba partnerių sutarimu arba teismo nutarimu sutuoktinis arba partneris globojo Sąjungos piliečio vaikus;
- tai apsprendė ypač sunkios aplinkybės, pvz., smurtas šeimoje, išlaikant santuoką arba registruotą partnerystę;
- sutuoktinių arba partnerių sutarimu arba teismo nutarimu, sutuoktinis arba partneris, kuris nėra valstybės narės pilietis, turi globoti nepilnametį vaiką, jei teismas nusprendė, kad tai turi būti atliekama priimančiojoje valstybėje narėje, ir tiek ilgai, kiek reikia.

Tokia šeimos narių teisė gyventi šalyje yra išskirtinai asmeninė. Ši nuostata nurodyta ir prie 12, ir prie 13 straipsnių.

Nebedirbančių asmenų ir jų šeimos narių atvejis apibrėžiamas direktyvos 17 straipsnyje. Šiame straipsnyje nurodoma, jog teisė į nuolatinį gyvenimą priimančiojoje valstybėje narėje suteikiama nepasibaigus penkerių ištisinį metų gyvenimo šalyje laikotarpiui tokiems asmenims:

- a) Darbuotojams ar savarankiškai dirbantiesiems, kurie baigę dirbti yra pasiekę tokį amžių, kurio sulaukus pagal tos valstybės narės įstatymus asmuo įgyja teisę į senatvės pensiją, arba darbuotojams, kurie pasitraukia iš apmokamo darbo pareigų, jei jie dirbo toje valstybėje narėje ne trumpiau kaip paskutinius dvylika mėnesių ir gyveno joje nepertraukiamai ilgiau kaip trejus metus.
- b) Darbuotojai ir savarankiškai dirbantieji, kurie priimančiojoje valstybėje narėje nepertraukiamai išgyveno daugiau kaip dvejus metus ir nustojo dirbti joje dėl nuolatinio nedarbingumo.
- c) Darbuotojai ir savarankiškai dirbantieji, kurie po trejų metų ištisinio darbo ir gyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje dirba pagal darbo sutartį arba savarankiškai kitoje valstybėje narėje, tačiau išlaiko savo gyvenamąją vietą pri-

imančiojoje valstybėje narėje, į kurią jie paprastai grįžta kiekvieną dieną arba bent kartą per savaitę²¹.

Galima daryti išvadą, kad nuolatinis vieno iš šeimos narių darbas yra svarbus aspektas, siekiant išlaikyti teisę gyventi valstybėje narėje.

Susitarimo 10 straipsnio 4 dalis:

- Nedarant poveikio teisei gyventi šalyje, kurią atitinkami asmenys gali turėti kaip savarankišką teisę, priimančioji valstybė, laikydamosi savo nacionalinės teisės aktų, pagal 2004/38/EB Direktyvos 3 straipsnio 2 dalies B punktą palengvina galimybę atvykti ir gyventi šalyje partneriui, su kuriuo vienas iš šio straipsnio 1 dalies A-D punktuose nurodytų asmenų palaiko tinkamai patvirtintus ilgalaikius santykius, jei iki pereinamojo laikotarpio pabaigos tas partneris gyveno už priimančiosios valstybės ribų, su sąlyga, kad iki pereinamojo laikotarpio pabaigos tie santykiai buvo ilgalaikiai ir jie tęsiasi partnerio prašymo leisti gyventi šalyje pagal šią dalį pateikimo momentu²².

Subjektinė taikymo sritis nurodo, kokie asmenys turi teisę kaip šeimos nariai ar jiems prilyginti asmenys gyventi kartu su asmeniu, turinčiu nuolatinio gyventojų statusą gyventi Jungtinėje Karalystėje. Matome, jog šeimos nariai beveik visais atvejais turi teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje bei ES – jeigu atitinka visas numatytas sąlygas Susitarime dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš ES ir Europos atominės energijos bendrijos, taip pat ir 2004/38/EB Direktyvoje.

Europos Komisija yra nurodžiusi, jog Susitarimas dėl išstojimo suteikia tiek ES piliečiams, tiek Jungtinės Karalystės piliečiams ir jų šeimos nariams galimybę toliau naudotis ES teisėje įtvirtintomis jų teisėmis viena kitos teritorijose, jeigu šios teisės yra pagrįstos gyvenimo pasirinkimu, padarytu iki pereinamojo laikotarpio pabaigos. Jungtinės Karalystės ir ES piliečiai bei jų šeimos nariai gali toliau gyventi, dirbti ar studijuoti priimančiojoje šalyje, kaip ir dabar, tokiomis pačiomis sąlygomis, kaip dabar nustato ES teisė. Naudodamiesi bet kokios diskriminacijos dėl pilietybės draudimu, taip pat teise į tokias pačias sąlygas, kaip priimančiosios šalies piliečių.²³

Būtent teisė gyventi šalyje išliks tokia pati, kokia nustatyta dabartiniuose ES teisės aktuose dėl laisvo asmenų judėjimo – šiuo atveju 2004/38/EB Direktyvoje. Direktyvos 6 ir 7 straipsniuose nustatyta teisė gyventi šalyje iki penkerių metų tiems asmenims,

²¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva 2004/38/EB dėl Europos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 (OL 2004 L 158). [interaktyvus, žiūrėta: 2019 11 20]. Prieiga per internetą: <<https://europa.eu/!XU38VK>>.

²² Susitarimas dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos 2019/C 384 I/01. [interaktyvus, žiūrėta: 2019 12 01]. Prieiga per internetą: <<https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/bed3357b-051b-11ea-8c1f-01aa75ed71a1>>.

²³ Oficialus Europos Komisijos internetinis puslapis. [interaktyvus, žiūrėta per internetą: 2020 02 25]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/qanda_20_104>.

kurie dirba arba turi pakankamai finansinių išteklių ir sveikatos draudimą, taip pat ir 16-18 straipsniuose suteikiama teisė nuolat gyventi šalyje tiems, kurie teisėtai išgyveno priimančiojoje šalyje penkerius metus²⁴. Pagrindinis aspektas būtent šeimos nariams dėl gyvenimo kartu yra tai, jog užtenka būti asmens atitinkančio numatytas sąlygas šeimos nariu gyventi priimančiojoje šalyje.

Susitarime daug kartų minimas pereinamasis laikotarpis, jis apibrėžiamas Susitarimo 126 straipsnyje. Pereinamasis laikotarpis įsigaliojo nuo Susitarime nurodyto termino, t. y. 2020 m. sausio 31 d. ir galios iki 2020 m. gruodžio 31 d.. Pereinamuoju laikotarpiu Jungtinei Karalystei ir jos teritorijoje bus taikoma Europos Sąjungos teisė. Vis dėlto yra nurodyta išimtis Susitarimo 127 straipsnyje – jog nebūs taikomos 1 dalies A ir B numatytos nuostatos²⁵. Jų nenagrinėsime, kadangi jos nėra aktualios šeimos nariams, kuriuos mes analizuojame šiame darbe.

Taigi Susitarime numatomos teisės šeimos narių – artimųjų giminaičių, t. y. sutuoktinių, vaikų, kurie turi teisę gyventi kartu su nuolatinio gyventojų statusą turinčiu šeimos nariu Jungtinėje Karalystėje. Ginčai dėl Europos Sąjungos teisės aktų vykdymo gali kilti ir dėl šeimos narių, norinčių įgyti teisę gyventi kartu su šeimos nariu turinčiu nuolatinį gyventojų statusą, kurie pateikia prašymą, pareiškimą ar skundą dėl Jungtinės Karalystės ar kitos ES valstybės narės netinkamo ES teisės aktų įgyvendinimo. Sekančioje dalyje aptarsime ESTT jurisdikciją spręsti teisinę problemą – dėl Jungtinės Karalystės kaip viešojo subjekto, pareigos laikytis Europos Sąjungos teisės bei Jungtinės Karalystės piliečių teisės ginti savo teises pagal ES teisę.

2.2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisdikcija Jungtinės Karalystės ir jos piliečių atžvilgiu

Jungtinė Karalystė išstudama iš Bendrijos taip pat nebetenka galimybės kreiptis į ES Teisingumo Teismą, be abejo taip pat ir Jungtinės Karalystės piliečiai dėl netinkamo Jungtinės Karalystės valdžios bei teismo institucijų ES teisės taikymo, aiškinimo ir pan. Visa tai yra todėl, kad Jungtinei Karalystei nebereikės vykdyti ES institucijų priimanų teisės aktų.

Nors Jungtinė Karalystė ir nebeturės pareigos vykdyti Bendrijos institucijų priimanų aktų, bet šią pareigą turės vykdyti valstybės narės Jungtinės Karalystės piliečių

²⁴ Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva 2004/38/EB dėl Europos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 (OL 2004 L 158). [interaktyvus, žiūrėta: 2019 11 20]. Prieiga per internetą: <<https://europa.eu/!XU38VK>>.

²⁵ Susitarimas dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos 2019/C 384 I/01. [interaktyvus, žiūrėta: 2019 12 01]. Prieiga per internetą: <<https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/bed3357b-051b-11ea-8c1f-01aa75ed71a1>>.

atžvilgiu, kurie gyvens, dirbs bei studijuos priimančiojoje valstybėje narėje. Jungtinės Karalystės piliečiams gyvenantiems, dirbantiems ar studijuojantiems priimančiojoje valstybėje narėje yra suteikiamos visos teisės kreiptis į ESTT dėl ES institucijos arba jos darbuotojų veiklos arba neveikimo. Kreiptis į ESTT galima dviem alternatyviais būdais:

- 1) Netiesiogiai – kreipiantis į nacionalinį teismą, kurio jurisdikcijoje yra nutartis perduoti bylą ESTT ar neperduoti;
- 2) Tiesiogiai – kreipiantis tiesiogiai į Bendrąjį Teismą, jei ES institucijos sprendimas asmenį tiesiogiai arba netiesiogiai paveikė.

Susitarime dėl Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES esančios nuostatos dėl nebaigtų teisminių procedūrų nustato kaip bus vykdomi teismo procesai bei procedūros pereinamojo laikotarpio metu ir būtent kokį terminą po pereinamojo laikotarpio. Susitarimo 86 straipsnyje numatytas nagrinėjimas nebaigtų bylų ESTT, kurios prasidėjo per pereinamąjį laikotarpį ar prieš jį ir taikoma visoms proceso stadijoms bei nurodoma sąlyga, kada yra nustatoma, jog byla buvo iškelta. Bylos iškėlimo sąlyga nurodyta minėto straipsnio 3 dalyje, kuri numato, jog byla iškeliamą tada, kai Teisingumo Teismo ar Bendrojo Teismo kanceliarija užregistruoja dokumentą²⁶. Šis Susitarimo straipsnis nustato tikslias sąlygas kada ESTT turi jurisdikciją nagrinėti bylą pateiktą Jungtinės Karalystės teismo ar piliečio.

Europos Komisijos manymu, Jungtinei Karalystei nevykdant sutarčių ar Susitarimo ketvirtosios dalies, galimas variantas, kad ESTT, laikydamasis Sutartyje dėl ES veikimo nustatytų reikalavimų, turės galimybę nagrinėti anksčiau minėtus klausimus, Susitarimo 87 straipsnio pagrindu. Europos Komisija šį klausimą gali perduoti spręsti ESTT per ketverius metus nuo pereinamojo laikotarpio pabaigos²⁷.

Pasirašant Susitarimą, pagal 89 straipsnį Jungtinė Karalystė įsipareigojo, kad visi 86 ir 87 straipsniuose nurodytų bylų sprendimai bus privalomi bei vykdytini Jungtinei Karalystei.

Apžvelgiant ESTT jurisdikciją galime pamatyti, jog pokyčiai visgi įvyks jau po 2020 m. gruodžio 31 d. Nebent bus nagrinėjamos bylos, kurios nebaigtos spręsti iki 2020 m. gruodžio 31 d., ir bus galima jas spręsti iki tol, kol praeis ketveri metai po pereinamojo laikotarpio pabaigos. Žinoma pokyčiai turi esminės reikšmės ir Europos Sąjungos piliečiams siekiantiems nuolatinio ar išankstinio gyventojų statuso bei jų šeimos nariams. Tuos pokyčius trumpai ir aptarsime pasitelkdami Jungtinės Karalystės Vyriausybės skelbiama informacija.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

3. Pokyčiai po pereinamojo laikotarpio pabaigos Europos Sąjungos piliečiams bei jų šeimos nariams

Europos Sąjungos piliečių gyvenančių Jungtinėje Karalystėje iki 2020 m. gruodžio 31 d. teisės bus apsaugotos, anot Jungtinės Karalystės Vyriausybės. Nors jie ir turi teisę pasilikti šalyje, bet jie privalo bei privalės užsiregistruoti dėl naujo teisinio statuso, jog būtų pripažinta teisė pasilikti Jungtinėje Karalystėje. Registracija vyksta per Vyriausybės ES atsiskaitymo schemą (angl. EU settlement scheme), kuri bus prieinama iki 2021 m. birželio 30 d.²⁸

Europos Sąjungos piliečiai, turintys įrodymų, jog jie Jungtinėje Karalystėje tęstinai gyvena mažiausiai penkerius metus turėtų turėti teisę į nuolatinio statuso suteikimą, prisijungiant prie Vyriausybės ES atsiskaitymo schemas. Dėl Europos Sąjungos piliečių, gyvenančių mažiau nei penkerius metus (arba kurie negali įrodyti, kad gyvena mažiausiai penkerius metus) Jungtinėje Karalystėje – jie gali kreiptis dėl išankstinio statuso (angl. pre-settled status) suteikimo. Suėjus penkeriems metams, kai asmuo (turintis išankstinį statusą) pradėjo gyventi Jungtinėje Karalystėje jis įgyja teisę kreiptis dėl nuolatinio statuso suteikimo. Europos Sąjungos piliečiai turintys nuolatinį statusą – gali fiziškai negyventi Jungtinėje Karalystėje iš eilės penkerius metus ir nebus prarandamas nuolatinis statusas, o kiti turintys tik išankstinį statusą, gali negyventi du metus iš eilės²⁹. Svarbūs aspektai dėl šeimos narių norinčių įgyti išankstinį ar nuolatinį statusą gyventi Jungtinėje Karalystėje, yra tai, kad:

- 1) Šeimos nariai turi užsiregistruoti dėl anksčiau minėtų statusų iki 2020 m. gruodžio 31 d. ir būtinai turi būti, gyventi fiziškai Jungtinėje Karalystėje;
- 2) Jeigu šeimos nariai nėra Jungtinėje Karalystėje iki 2020 m. gruodžio 31 d., tai jie turės galimybę prisijungti prie kito šeimos nario gyvenančio Jungtinėje Karalystėje po numatyto termino tik tuo atveju, jeigu tas šeimos narys turės išankstinį ar nuolatinį statusą pagal ES atsiskaitymo schemą bei tada jeigu šeimos santykiai bus prasidėję iki 2020 m. gruodžio 31 d.³⁰

Atsižvelgiant į visus minėtus reikalavimus, galime teigti, jog gana liberaliai žiūrima į imigrantus ES piliečius iš Jungtinės Karalystės Vyriausybės pusės. Taip galime teigti tik kol kas, kadangi Jungtinė Karalystė šiuo metu dar nėra nusprendusi dėl imigracijos politikos, nors ir yra svarstoma dėl taškais pagrįstos imigracijos sistemos (angl. points-based immigration system).

²⁸ Oficialus Jungtinės Karalystės Vyriausybės puslapis. [Interaktyvus, žiūrėta: 2020 03 01]. Prieiga per internetą: <<https://www.gov.uk/settled-status-eu-citizens-families/applying-for-settled-status>>.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Nacionalinių piliečių konsultavimo biurų asociacijos puslapis. [Interaktyvus, žiūrėta 2020 03 01]. Prieiga per internetą: <https://www.citizensadvice.org.uk/immigration/staying-in-the-uk-after-brexit/keeping-your-family-in-the-uk-after-brexit>.

Kyla klausimas kaip visgi bus po pereinamojo laikotarpio, nes kol kas Jungtinė Karalystė dar nėra šimtą procentų užtvirtinusi kokie gi reikalavimai bus įtvirtinti imigrantams, norintiems gyventi, dirbti bei studijuoti Jungtinėje Karalystėje. Šiuo metu esant pereinamajam laikotarpiui, ES piliečiams privaloma užsiregistruoti į Vyriausybės ES atsiskaitymo schemą.

Išvados

1. 1992 m. pasirašyta Maastrichto sutartis tapo Europos Bendrijos pamatu siekiant sukurti glaudesnę ryšį tarp visų Europos tautų ir išplėsti Europos šalių bendradarbiavimą naujose srityse. Viena iš naujų sričių ir mokslinio darbo kontekste itin aktuali yra Europos Bendrijos piliečiams suteikta laisvė apsigyventi valstybėse narėse be jokių kliūčių bei laisvai keliauti iš vienos į kitą – laisvo asmenų judėjimo režimo pradžia. Nors laisvo asmenų judėjimo režimo įvedimo kelias buvo gan kompliktuotas, tačiau Europos Bendrija teisės aktų pagalba suvienodino valstybės narėse taikytinas sąlygas suteikusias pagrindą ES piliečiams laisvai judėti ir įsidarbinti kitose valstybės narėse.
2. Pagrindine priežastimi Jungtinės Karalystės siekio išstoti iš ES yra laikytina imigracijos problematika. Kaip buvo nustatyta nevyriausybinių organizacijos „Hope not Hate“, didžioji dalis Jungtinės Karalystės piliečių įžvelgia imigrantų neigiamą pusę, kadangi jie naudojami valstybės teikiamomis garantijomis bei didžiąja dalimi siekia verstis darbine veikla, taip atimdami galimybę įsidarbinti patiems Jungtinės Karalystės piliečiams.
3. Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 8 straipsnyje yra nustatyta, kad kiekvienas asmuo turi teisę būti gerbiamas ir kad būtų gerbiamas jo kaip asmens asmeninis bei jo šeimos privatus gyvenimas. Ši nuostata atsispindėjo ir susitarimo dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos preambuleje. Šalys atsižvelgdamos į Jungtinės Karalystės (po išstojimo procedūros) ir ES piliečių teisių apsaugos mechanizmo svarbą numatė, kad pasibaigus pereinamajam laikotarpiui bus taikoma ES direktyva 2004/38/EB, kuri nustato šeimos narių teisę pasilikti gyventi ES atsižvelgiant į šeimos nario statusą.
4. Jungtinės Karalystės Vyriausybė nustatė, kad šeimai, siekiančiai pasilikti gyventi Jungtinėje Karalystėje po pereinamojo laikotarpio, būtina užsiregistruoti Jungtinės Karalystės Vyriausybės ES atsiskaitymo schemas formoje internetu iki 2020 m. gruodžio 31 d., pateikiant reikalaujamus įrodymus apie šeimos sudėtį, nuolatinio gyvenimo laikotarpį Jungtinėje Karalystėje ir t. t.
5. Jungtinė Karalystė po „Brexit“ procedūros pabaigos nebeturės pareigos vykdyti Bendrijos institucijų priimamų aktų, bet šią pareigą turės vykdyti valstybės narės

Jungtinės Karalystės piliečių atžvilgiu, kurie gyvena, dirbs bei studijuos priimančiojoje valstybėje narėje.

6. Jungtinė Karalystė turės vykdyti ESTT priimamus sprendimus, kurie bus priimti iki pereinamojo laikotarpio pabaigos, bei galės priimti naujus sprendimus bylose, kurių nagrinėjimas prasidėjo iki pereinamojo laikotarpio pabaigos ir tai galės vykdyti iki 4 metų po pereinamojo laikotarpio pabaigos.

Literatūros sąrašas

1. Norminiai teisės aktai:

1. Tarptautinės teisės aktai:

1. 1953 m. rugsėjo 3 d. Europos Žmogaus Teisių Konvencija. *Valstybės žinios*, 1995m., Nr. 40-987.

1.2. Europos Sąjungos teisės aktai:

1. 1992 m. liepos 29 d. Europos Sąjungos sutartis (OL 1992 C 191). [interaktyvus, žiūrėta: 2019 12 01]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LIT/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>>.
2. 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Europos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 (OL 2004 L 158). [interaktyvus, žiūrėta: 2019-11-20]. Prieiga per internetą: <<https://europa.eu/!XU38VK>>.
3. 2019 m. lapkričio 12 d. Susitarimas dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos 2019/C 384 I/01 CI 384/1. [interaktyvus, žiūrėta: 2019-12-10]. Prieiga per internetą: <<https://europa.eu/!WU34rU>>.

2. Užsienio valstybės teisės aktai:

1. 2018 metų liepos mėn. Jungtinės Karalystės Vyriausybės politinis dokumentas „Ateities tarpusavio santykiai tarp Jungtinės Karalystės ir Europos Sąjungos“ (angl. The future relationship between the United Kingdom and the European Union. Policy Paper). [interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 03]. Prieiga per internetą: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/786626/The_Future_Relationship_between_the_United_Kingdom_and_the_European_Union_120319.pdf>.

3. Specialioji literatūra:

1. VITKUS, Gediminas: Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. Leidykla „Eugrimas“, 1999 m., Vilnius.
2. BARNARD, Catherine: Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės. Leidykla „Eugrimas“, 2006 m., Vilnius.
3. HIX, Simon. Europos Sąjungos politinė sistema. Leidykla „Eugrimas“, 2006 m., Vilnius.

4. Kita literatūra:

1. Results and turnout at the EU referendum [interaktyvus, žiūrėta: 2020 01 31]. Prieiga per internetą: <<http://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/pastelections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>>.
2. Naujienų portalo Lietuvoje „Alfa“ straipsnis [interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 03]. Prieiga per internetą: <<https://www.alfa.lt/straipsnis/50337739/gilumines-brexit-priezastys-be-darbo-liko-daug-melynuju-apykakliu>>.
3. Nevyriausybės organizacijos „Hope not Hate“ 2019 metų sausio mėn. ataskaita „Deepening Divides: How to Resolve the Brexit Deadlock“ [interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.hopenothate.org.uk/wp-content/uploads/2019/01/HnH-brexit-report-2019-01-v4-1.pdf>>.
4. Pirmininko Donaldo Tusko pareiškimas spaudai dėl JK referendumo rezultatų [interaktyvus, žiūrėta: 2020 01 31]. Prieiga per internetą: <<https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2016/06/24/tusk-statement-uk-referendum>>.
5. Naujienų portalas „Bloomberg“ [Interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 12]. Prieiga per internetą: <<https://www.bloomberg.com/quicktake/will-uk-leave-eu>>.
6. Centre of European Reform, oficialus puslapis. [Interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 12]. Prieiga per internetą: <<https://www.cer.eu/brexit-timeline>>.
7. EUR-Lex tinklalapis [Interaktyvus, žiūrėta: 2020 02 24]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/content/news/Brexit-UK-withdrawal-from-the-eu.html?locale=lt>>.
8. Penki dalykai, kuriuos turite žinoti apie Maastrichto sutartį. [interaktyvus, žiūrėta: 2020 03 01]. Prieiga per internetą: <https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/25_years_maastricht.lt.html>.

ES PILIEČIŲ, TURINČIŲ NUOLATINIO GYVENTOJO STATUSĄ JUNGTINĖJE KARALYSTĖJE, TEISĖ GYVENTI KARTU SU ŠEIMOS NARIAIS PO „BREXIT“

Santrauka

Rašto darbe analizuojama Jungtinės Karalystės išstojimo procedūros įtaka ES piliečių, turinčių nuolatinio gyventojų statusą šioje valstybėje, teisei gyventi joje kartu su šeimos nariais po „Brexit“ bei su tuo susiję teisiniai iššūkiai ir perspektyvos. Pateikiamos laisvo asmenų judėjimo režimo laisvės tarptautinio ir nacionalinio lygmens reglamentavimo apžvalgos, analizuojami galimi santykių modeliai tarp Jungtinės Karalystės ir ES po „Brexit“ šios pamatinės laisvės atžvilgiu. Darbe susitelkiama į Jungtinėje Karalystėje dirbančių žmonių teises gyventi kartu su savo šeimos nariais ir pateikiamos ateities teisinio reglamentavimo perspektyvos, kai Jungtinė Karalystė nebebus ES valstybe nare.

Summary

This paper analyses the impact of the United Kingdom withdrawal procedure on the rights of EU citizens with permanent residence status in the United Kingdom to live with their family members in the country after Brexit and the legal challenges and perspectives arising from this procedure. It provides an overview of the international and national regulatory frameworks for the free movement of persons, and analyses possible models of relations between the United Kingdom and the EU after Brexit in relation to this fundamental freedom. The research focuses on the rights of people working in the United Kingdom to live with their family members and provides prospects for future legal regulation once the United Kingdom is no longer a member of the EU.